UNITED STATES HOLOCAUST MEMORIAL MUSEUM

Ukrainian Museum-Archives of Cleveland
Displaced Persons Camp Periodicals Collection

Item in Public Domain or an Orphan Work:

The United States Holocaust Memorial Museum Library respects the copyright and intellectual property rights associated with the materials in its collection. According to the Library's knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work--or if you know who does--please contact the USHMM Library by phone at 202-479-9717, or by email at reference@ushmm.org.

Also available via libraria.ua.

170.

ВІСТІ

Герсфельдскої Парафії Української Автокефальної Православної Церкви

На правах рукопису Ч. 1

Зміст Ч. 1.

1. Священник о. Леонід Попов -"Наша Віра" стор.1
2. Ч. Задерій - " Українська Православна Парафія в Герсфельді"..... " 4
3. В.Д.- " Єпископ Мстислав у Герсфельді" .... " 10
4. Ів. Гаращенко - " Спогади за діячів УАПЦеркви, 1. Павло Коновод - перший благовісник"..... " 12

- о -

Накладом Парафіяльної Ради
Герсфельдської Парафії Української Православної Автокефальної
Церкви
Герсфельд, 1946

УКРАЇНСЬКИЙ
№ 1614
МУЗЕЙ-АРХІВ

Свящ. о. Леонід П о п о в.

Наша віра.

В ім'я Отця і Сина і Святого Духа !

Господь наш Милосерний повчає нас, наставляє нас, що необхідна віра, віра міцна, віра непохитна. " Слово ваше нехай буде завжди ласкаве, приправлене сіллю, щоб ви знали, як ви маєте кожному відповідати". /Колос 4.6./. Тільки тоді можна досягти від Господа Милосерного того, що просимо.

" ... Всім нам вкупі на землі єдиномислиє подай, і братолюбіє пішли" /Т. Шевченко/. Тільки в щирій молитві до Отця Небесного, як засобі єднання душі з одвічним Духом Святим, коли будесо молитись, зосереджено усвідомлюючи вагу нашого великого дійства, - ми відчуваємо в глибині нове дороге почуття, якого раніш не знали, - це почуття найвищого дару Божого - віри.

Господь наш Ісус Христос завжди молився Богові. Молитвою Він готувався до визвольної смерти Своєї, в молитві скінчив останнє зітхання своє.

Свята Православна Церква в Україні на протязі віків, дотримуючись заповітів Христових, виховувала дітей своїх в дусі непохитної віри. Свята Православна Церква в Україні була тим осередком, тією цементуючою силою, яка / доки нарід дотримувався своєї віри, виконував релігійні звичаї-закони своєї побожно української традиції, себто: /жили побожно/ давала міцну патріярхальну родину, міцну суспільність, міцну державу. Джерелом цього була непохитна віра в Христа.

Прадіди наші, славні лицарі- запорізькі козаки, зберегли нам Велику Україну тільки тому, що боронили свою православну віру, за віру бились і вмирали і в боротьбі за віру православну черпали з вічного джерела своєї релігії нові сили воїнів Христових. Стікаючи кров'ю в віковічній боротьбі з ворогами чужинцями, роздирана неспокоями всередині, від яких не загоювалися болючі рани, Україна корчилась в страшних муках. В наслідок історичних подій трактатом в Переяславі Україна злучилась з Москвою. Царські сатрапи хитромудро прикладали всі свої здібности, щоб зденаціоналізувати нашу Церкву. Вони вивезли кращі українські сили духовенства до Московії, засмічуючи натомість наші землі чужинцями. Вони захопили наші храми Божі, з метою вбити все українське-національне, а прищепити все азіятське. Вони цікавились не спасінням душ вірних, а цікавились своєю ганебною політикою використання Православної Церкви в Україні для своїх державних цілей. Підкоряючи собі нашу вищу духовну ієрархію, вони запровадили з бігом часу кастовий устрій духовенства. Тому парафії почали переходити нащадкам їхнім, як спадщина, незалежно від того, чи мав той чи інший нащадок покликання до священнослужіння, чи ні. Вони боролись не за збереження душі християнської, а за зміцнення свого матеріяльного стану, не нехтуючи при тім аморальними засобами. Такий наїздницький, загарбницький спосіб керування Церквою привів її до убогости духовної, до розкладу, до неморальности. Це дало величезний матеріял в руки письменникам для віддзеркалювання жахливої картини грішного життя за часів всевладних московських наїздників. Без сумніву, такий стан породив релігійний нігілізм та безліч різних сект. Політика апарату на Україні була - душити українство, душу народові відібрати. В наслідок такого жалюгідного стану - церква Христова в Україні, яка повинна була б в часи смут, народньої завірюхи стати захистницею та ратувати / як і було колись за часів Української

держави/ не була сильна духовно. Досить було тільки першого сильного поштовху, щоб від цієї зовнішньої величі від революції 1917 р. залишились лише руїни. Віками здушена, здеморалізована, зденаціоналізована, все таки жевріла в серці народу іскра Божа, яка на протязі такого довгого відтинку часу з ласки Божої та невичерпаного джерела Милосердя не потухла. Тепер вона запалала і повстала на руїнах цареславного патріярхату наша Свята Українська Автокефальна Православна Церква, яка понесла радісну молитву до Небесного Творця своєю рідною мовою, відновляючи та зміцняючи родину, суспільність, повертаючись до старих високоморальних традицій, вишукуючи та пригортуючи всяку загублену душу християнську, чавунчішках взиваючи Бога Великого Єдиного: " В чистій любові до Вдаю всіх нас зрости !" Але недовго тішилась Україна своєю Святою Церквою. Кров'ю залилась наша Церква Свята, ні одного ієрарха не залишилось, а священики докінчували своє життя далеко від пастви. Пусткою холодною повіяло; здавалось, що вже ніколи не піднятись нашій Церкві. Але Господь почув молитви замучених, замордованих, та тих, що на засланні та в далеких таборах катувались. Знову відродилась наша Церква. З неменшим запалом вірні звертались з молитвою вдячности до Господа за те, що Церква наша ожила. Цей тернистий шлях, виначений Господом нашим Милосерним ми з покорою приймаємо, не гніваємось, а уклінно з молитвою гарячою просимо і молимо Його, щоб віра наша не вгасла та Милість Його до нас не відверталась.

Тут на чужині, далеко від батьківщини, знайшлись разом цілими осередками вірні, що пережили страхіття війни, і вся ієрархія Української Православної Церкви. В несприятливих умовах, знаходимо все ж таки можливість відбудовувати церкви наші чи то в лісі, чи в гаражі, чи в іншому місці, де наші сестри і брати, як ті бджілки, зносять мед до Божих вуликів. Невичерпана народня енергія, українська кмітливість та щиросердечна українська жертовність зміцнюють наші сили, наші надії, нашу віру на милість Божу, що Господь почує молитви та припинить іспит народу нашого. Тяжкі сумні сторінки переживань нашого побожного народу.

Переживав від чужинців, переживав від своїх, але це було в сиву давнину. Це було в той час, коли нарід прокинувся після довгого сну і не міг дійти до зрозуміння, хто він. Тоді слово Україна для більшости було ще новинкою, а його рідна Українська Православна Автокефальна Церква була ще не для всіх зрозумілим твором. Але кров десятків Єпископів, кров тисяч духівництва та десятків вірних, що згинули, нарешті розкрила всім очі. Ми прийшли до свідомости, що ми самі, любі брати і сестри, нашій любій ,дорогій Україні та Святій Українській Автокефальній Православній Церкві кричали часом " Розпни ! Розпни !", що ми самі, ніхто інший, привели її на Голгофу. Але це було тоді, коли ми не зорієнтувались і не було можливости розглянутись. Мишукаємо тепер грішними думками собі виправдання. Вседержитель бачить все, бачить, що ми лукавимо і знову дає нам іспит.

Отже, ми живемо вже в інших умовах, на чужині в тісному малому скупченню своїх. Господь хоче нас перевірити, хоче побачити нашу витривалість християнську, нашу віру в Нього. Цей тернистий шлях ускладнюють часто самі українці, хоч вони цілком свідомі, що вони сини українського народу; цілком свідомі того, що кожна рана, нанесена на нашому тілі в тому чи іншому місці, безперечно приносить біль і не тільки на тому відтинку місця, де знаходиться рана, але і весь організм наш відчуває це. Ми, любі брати і сестри, весь

час кладемо своє тіло на операційний стіл тортур і затрачуємо волю і енергію на те, щоб рухатись вперед, і на чвари взаємопоборювання.

Дякуючи милосерному Богові, що врешті зібрав нас тут на чужині, мусимо бути тепер спрямовані до однієї загальної мети. Господь Милосерний дав нам цю можливість пізнати один одного, полюбити меншого брата, підтримати один одного, а не робити навпаки.

Скільки закидів завдають Українській Автокефальній Православній Церкві її вороги. Вони намагаються очорнити її та зобразити її такою, що темно в очах стає, при одній згадці. Але ратунок тільки в нас самих. Нині хотять, щоб ми відступились від своєї віри, відкинули свої традиції, а брали приклад з інших европейських держав та їх мужів: Яна Гуса, Лютера і т.д.

Знаходяться і серед нас такі, що соромлються своєї свитини. А чужинці посилають своїх місіонерів, м ючи за собою кріпку світську підтримку. Ці проповідники поширюють серед наших православних свої навчання. Мало того, найшлись наслідувачі націстівської теорії повернення до поганства. Вони, знехтуючи християнську мораль кричуть: "Повстань П руне !" - і ведуть нас від християнства до поганства , назад, в темряву циганського минулого.

Інші намагаються очорнити нашу Церкву, змішуючи її з московською, мовляв, що це те саме, " всьо равно","єдіная - неділімая". Але нічого спільного у нас немає і не було з московською церквою, крім, хіба, московського ярма на українській шиї та ще деяких залишків чужих традицій. На всі напади Українська автокефальна Православна Церква не відповідає, мовчит, але все бачить, все чує. Це не треба відносити за рахунок почуття ницости. Ні, це є почуття гідности. Наша Церква нікого не опорочує, не хоче загострювати відношень на релігійному грунті. Але прийде час, коли вже дійсно необхідно буде припинити сваволя наших гонителів, та їхніми ж документами показати українському народові, хто знову кричить: "Розпни! Розпни! та веде знову нашу Україну на Голгофу.

Українська Автокефальна Православна Церква несла, несе і буде нести хоругов Христову, дану українському народові Св. Рівноапост. Кн. Володимиром.

Кров наших прапрадідів, та ще свіжа кров нашої відновленої Церкви зміцнює нашу Віру і стверджує , що ми стоїмо на вірному шляху. Всяке цькування на УАПЦеркву нас більше цементує, бо кров пролита в віках за Віру православну служить нам дорогоказом. Свята Українська Автокефальна Православна Церква стоїть мов скеля серед великого океану і чим більш на неї чують на неї хвилі, вона стає все чистішою та білішою.

Віра непереборна окрилює нас, що багато мільйонів православних українців ждуть, коли на рідних землях знову оживе і розквіте Українська Автокефальна Православна Церква.

І так воно буде.

Непохитно горить в нас Віра, бо"

" Істино Істино" - так говорить Господь, - "що хто скаже горі сій:"Двигнись й кинься в море", - та й не матиме сумніву в серці своїм, а віруватиме, що скаже, буде йому, як скаже"

/Марк.XI.23/.

І. Задерій.

Українська Православна Парафія в Герсфельді в 1945 - 46 рр.

Перебуваючи на чужині, далеко від своєї рідної батьківщини, України, треба призадуматись і цілком свідомо поставити перед собою таке питання: якому народові прийшлось і приходиться найбільше перенести тяжкого лиха й горя, як тільки українському, що терпить уже протягом багатьох століть.

В таких усовах неминуче приходиться пригадати суворе поневолення України і українського народу та Української Соборноправної церкви московським царатом в 1654 і 1687 рр. Пригадаймо імперіялістичну війну 1914 - 17 рр., в наслідок якої сталося падіння царату і революційну бурю 1917-1920 рр., коли відродилась наша незалежна Українська Держава, а вслід за нею відродилась в 1921 р. наша Соборноправна УАПЦерква. Але пригадаймо також ганебне поневолення червоною Москвою українського народу і його Церкви. Пригадаймо, як на місце церкви було введено большевиками в Україні сатанівське безбожжа, як всі церкви були безсоромно обкрадено й здебільшого зруйновано, частково ж перетворено в клюби, театри, гаражі, зерносховища, склепи та тюрми. При цьому від большевицького терору багато згинуло кращих українських синів-мучеників-борців за свою віру і Церкву, а саме: два Митрополити, 26 Архиєпископів і Єпископів, біля двох тисяч священнослужителів та сотні тисяч віруючих громадян / церковні старости, титарі, братчики, сестриці, хористи й ін./ Все ж таки український народ, не зупиняючись ні перед чим, шукав духовно-морального заспокоєння душі, хотів вірити, молитись, але не мав можливости цього, бо за це його безбожна влада червоної Москви суворо переслідувала. Не принесла нам, після нашої багатолітньої втоми бажаного спокою і послідня світова війна, а навпаки, вона нас, українців, розсіяла по всьому світі, розлучивши батьків з дітьми, або віднявши де-кого від родини, й кинула на поталу злиднів, морду і тяжких мук. Але Український народ твердий у вірі в краще майбутнє. Перебуваючи на чужині, він переборює несприятливі умови, хоче вірити й молитись, як колись вірили й молились його діди й прадіди. З великим захопленням наша нова українська еміграція перебудовує на церкви бувші гаражі, хліви, бараки, запрошує священиків і молиться, одержує духовно-моральне заспокоєння душі і віру в своє спасіння. Іскравим прикладом нашого християнського духовного життя на еміграції може бути історії виникнення герсфельдської парафії УАПЦеркви.

Під кінець світової війни в 1945 р. значна частина українських емігрантів скупчилася в м. Ваймарі в Тюрінгії. Поміж ними чимало було церковних діячів. Один з них, п. Гаращенко Іван привіз з собою до Ваймару багато богослужбових книг, церковного приладдя, утвари та св. Антимінс. З його ж ініціятиви у Ваймарі була організована Церква, в якій відправлялись служби Божі п:о. Антохоним Григором і другими священниками. В цій церкві в травні 1945 р. було урочисто відправлена Митрополитом Полікарпом Служба Божа та Панихида по покійному Головному Атаманові Симону Петлюрі.

Але в короткому часі після закінчення війни американські війська залишили Тюрінгію, а з нею й Ваймар, посскільки такий край входив до окупаційної зони совєтів. Тому всі українці в другій

половині червня 1945 р., залишили Займмар і евакуовалися на захід. Частина їх знайшла собі тимчасовий притулок в м. Герсфельді / Гросс-Гессен/. Одні з них розмістилися в будинку "Кріґсшуле", а другі в приміщеннях цегляного заводу, на так званій "Цегельні". Туди теж прибув зі своєю дружиною Катериною Олексіївною пішки з самотужним візком церковний діяч п. Гаращенко Іван і привіз з собою всі богослужбові книжки, частину церковного майна і Св. Антимінс. Безумовно, це було для них досить тяжко; люди вони літні, мають більше як по 60 років, а важкого візка прийшлось тягнути понад 150 км. Але вони все це робили з великої любові до Бога й Церкви.

Тут, в Герсфельді, Служби Божі відбувалися кожної неділі і кожного свята. Служив п.о. Олександер Довгаль, з хором під диригуванням полковника Фомічевського Григора, та при діяльній допомозі п. Гаращенка І., сотника Денисенка Івана й др. З початку служби Божі відбувались в одній із кімнат "Кріґсшуле", або просто під відкритим небом в дворі цього табору й на "Цегольні" та частково серед руїн старовинної церкви романського стилю середньовічного герсфельдського монастиря, побудови VIII століття.

Не довго прийшлось спокійно молитися і в Герсфельді. 30-го липня 1945 р. частину наших людей, що знаходились в "Кріґсшуле", разом з п.о. Довгалем О. було вивезено в табір Канштадт біля Штуттґарту, а 7 серпня 1945 р. другу частину наших людей з "Цегольні" було перевезено за дроти в деревяні бараки при селі Герфа, що в 22 клм. на схід від Герсфельду й в 7 км. від совєтського кордону. Там остання група українців перебувала до 14-го листопаду 1945 р. Не гаючи часу, ледве парафіяни до Герфи, парафіяни під юрисдикцією еміґраційної української парафії влаштували в частині одного розбитого й засрудненого бараку клюб, який на час церковних потреб тимчасово перевлаштувався п. І. Гаращенко й др. для церковних потреб. Там відправлялись служби Божі приїзджаючим до табору о. Отельмахом Петром, при хорові таборян під диригуванням п.полк. Шраменка Миколи.

З наступом же зими, за розпорядженням американської військової влади, 14-го листопаду 1945 року всіх Герфян в кількості 219 чол. було перевезено до Герсфельду в будинок " Кріґсшуле", яка була для цього звільнена від поляків.

Переїхавши до Герсфельду, знову й то в першу чергу заходяться парафіяни щодо будови церкви. Отже за ініціятивою п. Гаращенка І. та активною участю невеликої групи таборян, а саме: агронома Задерія Якова, інжен. Назаренка Василя, інж. Тодосова Анатолія, сотника Бугріма Івана, пп. Воронаова Мефодія, Собка Юрка, Сокологорського Никифора, Шіпчуна Петра, Земляного Івана, Барладяна Миколи, Гусаренка Василя, агрономів Чалишева Семена й Шінченка Якова приступлено до основної будови, а також штукатурки, побілки та обладнання церкви в приміщенні був. гаражу. Відбудова, обладнання й живопись церкви переводилась досить швидко. Брати Денисенко Леонід і Юрко по мистецькому намалювали іконостас і багато окремо ікон; п. Ветухова Наталя художньо намалювала хоругви й оформила два хрести; інж. Тодосів Анат. достойно побудував дарохранительницю й художньо оформив напрестольного хреста; інж. Назаренко, крім різних робіт, художньо оформив хрест та побудував жівоти; п. Воронов зробив престіл, сімисвічник, царські ворота, тощо; п. Ветухова Н. та сотник Бугрім художньо намалювали плащаницю й інші церковні речі.

Оздоблення й прикраси церкви проводили й проводять пп. Собко Софія, Момот Елізавета, Шраменко Наталя, Гуляницька Олександра, Гарашенко Катерина, Зулас Ольга, Попова Феофанія, Чалишева Олександра та Кованько Наталя; особливо прислужилася церкві своєю працею п. Собко С., що виготовила воздушки з художніми вишивками, покривало на чашу, стрички до Євангелія, тощо. П. Барладян Микола разом з Задерієм Як. прикрасили всю церкву штучною зеленню; п. Демчик Сильвестер на перших порах здобув в УНРРІ сукно для престолу, аналоя й других потреб; п. Курілович Богдана увесь час допомагала в придбанню необхідних речей для церкви. Світло й лампади в церкві обладнали пп. Стрільченко Юрко й Задерій Андрей та Василь. Чехли-покривала на престол, аналой і ін. столи та стихарі пошив п. Тимченко Сергій зі своїм сином Іваном. Слід віддати велику пошану літній особі п. Ченцовій Маргариті, що випікає просфори.

За допомогою вищезазначених осіб 16 грудня 1945 року було закінчено перебудову забрудненого гаражу на церкву, жовто-блакитно пофарбовану, штучною зелениною прикрашену, з художньо розписаним іконостасом і обставлену іконами. Це невеличка УАП Церква в ім'я Св. Князя Володимира, складається з 3-ьох частин: вівтаря з паламарською, залі для молящихся з кліросом та притвору.

В церкві зараз є багато образів, які прикрашено українськими рушниками та квітами, хоругви, хрести, великі лихтарі та багато церковних річей. Все це згаданими вище особами робилося й обладнувалося з релігійного почуття та доброї волі, безкоштовно.

Під час будови цієї церкви її відвідали представники Головної УНРРА-и, а також відвідав генерал Головного Штабу американських військ в Німеччині в супроводі дирктора таборової УНРРА-и п. полковника Шортгозе. На запитання згаданого генерала : -" Хто це будує церкву ?" - полковник Шортгозе відповів: "Церкву будують своїми силами самі українці, які з перших днів переїзду сюди, занялись будовою церкви, а не торгівлею".

З Божої допомоги, 17-грудня 1945 року, по закінченні будови, таборяни відсвяткували велике свято-посвячення церкви. Посвячення церкви й першу службу Божу переводив о. Петро Стельмах. Церква була переповнена молящимися. А 25-го грудня 1945 року за канонами Собору УАПЦеркви 1921 р., було обрано тимчсову Парафіяльну Раду та Ревізійну Комісію з таких осіб: Парафіяльна Рада з 7 чоловік: Задерій Яків, агроном - голова Ради, Гаража Михайло - проф., заступник голови, Барладян Микола, садовод - титар, Денисенко Леонід, студент - заступник титаря, Кость-Костенко Степан учитель секретар, Зінченко Яків, агроном - скарбник, Гуляницька Олександра, учителька - ст. сестра. Ревізійна комісія з трьох членів: Тимченко Семен, селянин - голова Рев.Ком., Чалишев Семен, агроном - секретар, Миколаїв Олекса, лісотехнік-член. Було організовано тоді ж цековний хор з парафіян. На жаль, довгий час в Герсфельді не було постійного священика, диригента хору та псаломщика, що не давало можливості своєчасно і благоліпно переводити Служби Божі та організувати як слід хор.

З початку тимчасово обслуговували парафію в Герсфельді приїзджі пп.о.о. Отельмах Петро, Христюк Іван та Уманець Василь, з диригентів п. Склонний, що потім перейшов до табору Корнберг, а тимчасово п. Биковець Олександер. Здебільшого виконував обов'язки диригента й псаломщика п. полк. Шраменко М. На прохання парафії, правящий Епископ на Велику Гессію, Його Преосвященство Мстислав, Єпископ Переяславський, в травні 1946 р. відрядив на парафію в Герсфельд постійного настоятеля о. Леоніда Попова, який цілком задовольняє тепер всі духовно-моральні потреби парафіян.

Таким чином, зараз парафія в Герсфельді повністю укомплетована, а саме: Настоятель о. Леонід Попов, диригент п. Біляшевич Юрій та дяк п. Кость-Костенко Степан, хор організовано з таких 20 осіб: Зінченко Яків - староста хору, Собко Петро, Гребінник Яків, Зінченко Іван, Пірадов Михайло, Гуляницька Олександра, Бондаренко Олександра, Дубровська Марія, Креер Ганна, Назаренко Ніна, Курілович Люба, Попова Феофана, Мельник Василина, Філіпова Надія, Курілович Михайліна, Стрільченко Маланья, Кляйнер Василь, Чалишев Семен, Корчишин Василь, Мацієвич Володимир, В такому складі хор, під диригуванням п. Біляшевича, гарно виконує богослужбові молитви, що дає велике моральне задоволення молящимся. Парафія, після перерегістрації своїх членів, яку провадив п.о. Леонід Попов, згідно розпорядження Єпархіяльного Управління на Велику Гессію, по стану на 23.XII.46 р., нараховує дійсних членів парафії 211 чоловік, з них три, що першими внесли пожертви на церкву, п.п. Водзінський Микола, Баралдян Микола й Тимченко Семен.

В герсфельдському таборі є чимало українців-грекокатоликів, яких служби Божі по договореності й добрій згоді між духовниками та релігійними громадянами відбуваються в цій же церкві у відповідні години.

Починаючи з дня відкриття церкви - 17.XII.1945 р., по 23. XII.46 р., протягом року відбулося всіх Служб Божих 212, з них: православних 132, грекокатолицьких 58 і римокатолицьких для литовців 22. При чому 10-го січня та 18-19 серпня 1946 року , в день великого свята Преображення Господнього, або Спаса, табор Герсфельд був вшанований відвідуванням Його Преосвященства Єпископом Мстиславом, який після урочисї зустрічі відслужив Служби Божі в таборовій церкві, при чому співав єпископський хор під диригуванням проф. о. Ів. Зайця. Притім церква була прикрашена зеленню та живими квітами. Вона була переповнена молящимися. Серед присутніх були: адміністрація таборової УНРРА-и, один німецький пастор Н.Д., та з місцевого табору - латиші й литовці.

Такі урочисті служби Божі мали велике духовно-моральне значіння для таборян-українців на чужині та викликали приємне враження у чужинців. Увечері 10/1.-46 р. єпископським хором, під керівництвом проф. о. Ів. Зайця було дано мішаний концерт в місцевому таборовому клюбі. На концерт були запрошені гості: п. губернатор герсфельдського повіту, представники місцевих військових американських частин, головної УНРРА-и, увесь склад місцевої УНРРА-и та видатні гості-німці. П. губернатор та представники американських військ мали дружню розмову з Єпископом Мстиславом та українською адміністрацією табору. Вони щиро дякували за надання їм великого завдоволення з чарівних співів українських колядок та пісень.

Також з ініціятиви Парафіяльної Ради 17-18 серпня 1946 р. єпископським хором під керуванням проф. о. Ів. Залця було дано два концерти. Перший 17.VIII.46. мішаний в міському будинку "Культургале". На цьому концерті були присутні: представники Головної УНРРА-и та місцеові УНРРА-и, багато гостей від американських військових частин і німецьких установ. Заля була переповн на українцями, німцями, литовцями, латишами. Другий духовний концерт відбувся 18.VIII.46 в центральній Кірсі, де зібралося понад тисячу слухачів, переважно німців. Духовий концерт викликав у присутніх велике завдоволення. Він був безкоштовний. Червня 11 дня 1946 року вшанував своїм завітанням герсфельдську парафію Його Високопреосвященство Митрополит Полікарп, якого урочисто зустрінуто з супроводженням до церкви адміністрацією табору, всім складом Парафіяльної Ради й Ревізійної Комісії разом з таборянами з хлібом і сілю; діти на чолі з учительною п. Шраменко Н. зустрічали Його Високопреосвященство Митрополіта Полікарпа з букетами живих квітів. Діти піднесли Його Високопреосвященству Митрополиту букети живих квітів, а також встелювали йому дорогу квітами. Митрополит приголубив дітей й був присутній на Службі Божій, яку служив п.о. Л. Попов. Такі приїзди до герсфельдської таборової церкви духовних достойників мали велике значення для морального й національного піднесення духа віруючих українців на чужині.

Служби Божі протягом згаданого часу відбувалися при такому змінному складі духівництва: православних священниках 4-х, православному єпископові 1-му, грекокатолицьких священниках 4-х, римо-католицьких священиках-литовцях 2-х і римокатолицьких священниках німцях -1. Шлюбів видано за згаданий час 11, з них: православних 4, грекокатолицьких 7. Охрещено дітей 21, з них: православних 10, греко-католицьких 10 і римокатолицьких 1. Відбулося похорон 8, з них: православних 6, слов'ян-хорватів 1 і серб 1.

На протязі згаданого часу відбулося ділових засідань Парафіяльної Ради 48, з них: об'єднаних засідань Парафіяльної Ради, Ревізійної Комісії та церковних діячів 11, об'єднаних засідань Парафіяльної Ради та Ревізійної Комісії 28 і засідань парафіяльної Ради 9.

Таким порядком, спільними силами таборян, переводилась жива й корисна праця для розбудови церковно-релігійного життя табору.

Заходами парафіяльної Ради та шановних п.п. Момот Єлізавети, Собко Софії, Гаращенко Катерини, Чалишевої Олександри, Кованько Наталії, Тимченко Семена й Івана було пошито повний комплет з відповідним оздобленням риз з підризником та рясу з одержаного часткового матеріялу від УНРРАи й частково придбаного за добровільно внесені парафіянами гроші.

З дня будови церкви по 28.XII.46. було переведено девятнадцять оглядів і відвідувань з боку командного складу Штабу Головної Кватири Американських військ, інших частин американських військ та Головної Кватири УНРРА. Згаданими відвідувачами було кілька разів зфотографовано церкву під час служб Божих і поза службою. Частину цих фотознимків було вміщено в одному з американських журналів, а також виставлено у вітрині для загального відома й огляду.

З великою урочистістю було відслужено в належні за календарем дні панахиди по Великому Українському Пророкові Тарасові Шевченкові, Головному Отаманові Військ УНР - мученику Симону Петлюрі та вождю Євгену Коновальцю. Церква була народом переповнена й вся утопала в огні свічок, відзначених жалібними стрічками.

Релігійна громада УАПЦеркви в Герсфельді в червні 1946 р. зразково-організовано виступила окремим списком у виборах Таборової Ради та делегатів на обласну конференцію. Вибори було переведено бездоганно, з абсолютним дотриманням правильника ЦП УЕ, що досить подобалося виборцям, як заявив один із них, п. Федоренко Григор: " Вибори релігійної громади УАПЦ переведено зразково, на демократичних засадах, без будь якої різниці між звичайним робітником і професором, на таких виборах я морально відпочив душею."

З метою підняття культурної діяльности в таборі, з ініціятиви проф. Дубровського Василя, при парафіяльній Раді було утворено культурно-освітню секцію на чолі з п. Чалишевим О., яким було організовано 8 лекцій, з них: п. проф. Дубровським В. прочитано шість лекцій на тему: " Як писали історію України" і церковним діячем п. Гаращенко дві, на релігійні теми. Таборяне з великим завдоволенням прослухали лекцій. Щиро дякували панам лекторам і просили читати частіше такі лекції. При члму з ініціятиви культурно-освітньої секції Парафіяльна Рада постановила видавати для парафіян журнал й в дальшому по мірі накоплення матеріялу.

Не могла парафіяльна Рада УАПЦ обійти мовчанкою й залишити забутими на чужині наших батьків, братів, сестер та дітей, жертв світової війни, що їх поховано по всій земній кулі. Частково це має місце й на герсфельдському цвинтарі, де серед польських таких же жертв було виявлено занедбаних і зарослих бур'янами 4 могилу невідомих жертв. Цей участок могил знаходиться зі східнього боку причілка каплиці, що є на цвинтарі. З зусиллям пощастило здобути часткові матеріяли, з яких встановлено, що з них 44 жертви є: по-перше, п'ятеро дітей-українців: Степанів Віктор, Нога Ніна, Петнашкевич Олекса, Сидора Ольга й Росоха Лариса; по-друге, 31 жертв українців-дорослих, з них 10 могил відомих: Спасибенко Ната, нар. 14.2.1927, пом. 22.II.1944 і її дочка Ліля нар. 22.II.1944 р., пом. 19.I2.1944 р./одна могила/, Вангороїда Ніна, Бурківський Федір, нар. 22.5.1923 р., пом. 20.4.1944 р., Гунькова Марія, нар. 1.1. 1919, пом. 6.6.1945 р., Соломаха Микола, нар. 24.5.1907 р., пом. 27.6.1945 р., Шепчун Ксенія, нар. 18.9.1888 р., пом. 14.7.1945 р., Таращук Григор нар. 7.5.1870 р. пом. 1.7.1945 р., Квітко Григор, проф. Гаража Михайло нар. 21.II.1889 р., пом. 30.I.1945 р., Тригуб Павло, нар. 14.8.1914 р. пом. 6.2.1946 р., Ворончук Петро. По-третє, 20 могил українців невідомих, а також 7 могил християн невідомих / хоч нижче частину прізвищ подаємо, але невідомо, кого в якій могилі поховано/: Башков Константин, Мусієнко Роман, Базонас Антін, Стрельців Іван, Ніколаїв Григор, Ткачів Леонід, Іванець Марія, Бренер Адам, Лемешко Марія, Нупцін Федір, Мацієвська Марія, Інго Іван і Ясінський Іван та могили християн серба Джурджевича Мілана, нар. 1925 р., пом. 1946 р.

Заходами й власною працею Парафіяльної Ради та окремих парафіян: Назаренко В., Кованько Ю., Коканько Н., Чалишева Сем., Чалишевої Олекс. та дітьми під керівництвом учительки п. Драменко Н., всі могили було оправлено, приведено до порядку, на могилах посаджено квіти, виготовлено й поставлено на них 39 хрестів дерев'яних і 4 камянних. На невідомих могилах українців хрести поставлено з відповідними написами й тризубами, на невідомих могилах українців хрести поставлено тільки з тризубами, на невідомих могилах християн - хрести чисті, на відомих з написами.

30 травня 1946 р. з участю великої кількости таборян було переведено посвячення хрестів і відслужено п.о. Леонідом Поповим загальну панахиду на могилах згаданих жертв. На згадану потребу впорядкування українського кладовища в Герсфельді, з дозволу загальних зборів парафіян, Парафіяльна Рада заплатила до 900 нім. марок, крім праці. Засобами Парафіяльної Ради за останній час було переведено чотири похорони: одного українця-православного, одного українця греко-католика, одного хорвата та одного серба, для чого на обладнання могил, поставлення хрестів, тощо було затрачено до 350 нім. марок.

В заключення всього, всім великим духовним достойникам, священнослужителям і громадянам, що самовіддано стали на захист традиційних, канонічних і ідеологічних прав нашої УАПЦеркви на еміграції, від імени Парафіяльної Ради УАПЦеркви св. князя Володимира в Герсфельді, приношу щиру подяку й глибоку пошану, а саме: Його Високопреосвященству, Митрополиту Полікарпу, Його Преосвященству Єпископу Мстиславу, священикам, диригентам, дякам, хористам і всім таборянам, що брали активну участь у відбудові та підтримці церковного життя на вигнанню, та всім відвідувачам святої Церкви.

25.12.1946 р.
Герсфельд.

Я. Задерій
Голова Парафіяльної Ради
Герсфельдської Парафії УАПЦ.

- о -

В. Д.

Єпископ М С Т И С Л А В у Герсфельді.

Свято Преображення Господня, по-народньому "Спас", 19-го серпня 1946 року, відзначилось в Герсфельдській парафії УАПЦ одвіданням її, на запрошення Парафіяльної Ради, єпархіяльного Єпископа Мстислава Переяславського і його архиєрейською службою в місцевій таборовій Свято-Володимирській церкві. Єпископ Мстислав приїхав в супроводі протоієрея о. Євгена Меляшкевича і протодіякона о. Леоніда Короля, до Герсфельдського табору "Крігспуле" 18 серпня ввечері. Біля входу до табору Єпископа Мстислава зустрів і привітав голова парафії п. Задерій Іків спільно з парафіянами п. О. Гулятицькою та іншими. Того ж вечора єпископ Мстислав відправив Службу Божу, в сослужінні настоятеля таборової церкви о. Леоніда Попова, о. Евг. Меляшкевича і протодіякона о.О.Короля.

Вранці 19-го серпня єпископ Мстислав відслужив літургію в асисті тих же священнослужителів. В свойому архипастирському казанні до православних українців герсфельдської парафії єпископ Мстислав закликав вірних до братерської любови і взаємодопомоги для здійснення правдивих ідеалів Української Нації і щастя всього людства. Присутні парафіяни і українці-грекокатолики, чужинці відвідувачі, серед яких були й співробітники УНРРА-и, з великою увагою вислухали мудрі, щирі і патріотичні навчання єпископа. Під час єпископської служби співав український архиєрейський хор з Майнц-Кастелю під проводом проф. О. Івана Зайця. Після служби єпископ мстислав декілька годин розмовляв з представником герсфельдської парафії під час трапези і після неї, а також з окремими парафіянами, що бажали звернутися до єпископа в різних своїх справах.

Ввечорі того ж дня єпископ Мстислав від'їхав з герсфельдського українського табору, тепло і вдячно проводжуваний біля входу з табору парафіяльною радою, вдячною єпископові за ласкаві відвідини.

Під час прийняття герсфельдською парафією УАПЦ єпископа Мстислава з його супроводом і хором відзначилися своєю діяльністю і безкорисною допомогою громадській справі пп.Н. Шраменко, О. Гуляницька, Ф. Попова, С. Собко, Сокологорська, Зулас та ін.

Згаданий вище єпископський парафіяльний хор, керований проф. о. Ів. Зайцем, дав під час свого перебування в Герсфельді два великих прилюдних концерти: світський 17-го серпня в міському Культургале і духовний, 18-го серпня в міській протестанській кірсі. В програмі концертів були виключно твори українських композиторів-Бортнянського, Стеценка, Ступницького, Лисенка, Зайця, Кошиця, Леонтовича, Гончарова, Смірнова, Дехтярева. Мішана авдиторія з німців, американців, українців і інших, яка виповнила залю Культургале і дуже містку кірху з її хорами, надзвичайно захоплено сприймала високомистецькі співи хору, нагороджуючи на світському концерті виконавців і диригента дружніми тривалими аплодисментами після кожного нумеру програми. На обох концертах були присутні, на запрошення Парафіяльної Ради, адміністрація і службовці місцевої і центральної УНРРА-и, представники американських військових частин, представники американського червоного хреста та чільне німецьке громадянство м. Герсфельда, як пастор д-р Зуре, керівники бургомістрату, ляндрату та ін.

Співачка п. Ганна Шерей, яка виконувала з хором солоспіви, дала крім того особистий концерт для таборян 19-го серпня в приміщенні таборового клюбу. Винятково великий успіх артистки у публіки був цілком заслужений її мистецьким виконанням і природною красою її добре поставленого голосу /альт/.

Зразки друкованих афіш і програм обох концертів єпископського хору було передано Парафіяльною Радою до Архіву Української Еміграції в Європі для збереження.

Таке урочисте і по-громадському свідоме переведення великого і традиційного українського Свята Спаса в Герсфельдській парафії УАПЦеркви засвідчило повне національне єднання вірних УАПЦ з своїми релігійно-національними провідниками-ієрархами УАПЦ і моральну стійкість душі українців навіть в несприятливих умовах життя на чужині, в еміграції.

Ів. Гарашенко.

Спогади за діячів УАПЦеркви.

I. Павло КОНОВОД - перший благовісник.

Павло Захарович Коновод був сином бідного українського селянина на Валківщині. Ріс сиротою, бо мати овдовіла. Навчався в полтавській духовній семінарії. Потім був сільським вчителем. Був одним з перших вчителів, хто перейшов після революції 1917 р. на викладання українською мовою. З 1918 року був вчителем 1-ої української гімназії ім. Б. Гринченка в Харкові. В той час було йому 32 роки. Це була патріотична, глибоко віруюча і надзвичайно лагідна людина.

В 1921 р. організоване українське громадянство в Харкові делегувало його на Всеукраїнський Православний Церковний Собор, що його було скликано Всеукраїнською Православною Церковною радою /ВПЦР/ в Києві на 14-те жовтня нс. На третій день після відновлення Автокефальної Української Православної Церкви, П. Коновод повернувся до Харкова і через день доповів харківському громадянству про відбуту велику подію. З таким же благовістям він виступав потім на зібраннях віруючих українців в Люботині, Мерефі і в ін. місцевостях навкруги Харкова, а також в робітничому осередку на Харківському Паротягоремонтному Заводі, тощо. Старанним його глаштая вість про відродження Української Церкви швидко рознеслася по всій епархії.

Відана праця П. Коновода для свого народу і його Церкви незабаром притягнула до нього увагу окупаційної совєтської влади. В 1923 році його вперше заарештували й посадили до в'язниці ГПУ. В наступному році його було заслано до Караганди в концентраційний табір. Звідти він повернувся до Харкова лише в 19.8 році зовсім посивілим і постарілим, але таким самим щирим християнином, вірним своїй церкві і свому народу. То були тяжкі часи загострення терору ГПУ, і П. Коноводові було адміністративно заборонено залишатись в Харкові. Пробувши в дорогому йому місті всього місяць, П. Коновод виїхав звідти невідомо куди. Після того ніхто з харківських громадян його не бачив і не чув нічого за нього.

Про події на Соборі 1921 р. П. Коновод розповідав так. Делегати реєструвались в приміщенні ВПАЦ на Вел. Володимирській вулиці, ч. 24. З попередніх розмов було видно, що всіх їх найбільше турбує питання, як відновити ієрархію Української Церкви. 8-го жовтня, о год. 11 1/2 дня 385 чол. учасників Собору ухвалили звернутися востаннє до Митрополіта Єрмакова, не зважаючи на його попередні відмови, з проханням висвятити в єпископи УАПЦ священників Василя Липківського і Нестора Шараївського. І на це третє прохання митрополіт Михаїл Єрмаков, відомий своїм ворожим ставленням до українства, відмовив дуже різко, хоч оточення митрополита зі свого боку просило митрополіта задовольнити це прохання. Всі делегати Собору чекали відповіді митрополита в Софійському Соборі. При появі Володимира Чехівського, голови делегації Собору до митрополіта, напруження присутніх досягнуло

найвищого ступня. Почувши повідомлення про рішучу відповідь, всі засмутились, ніби серце їм обірвалося. Оголошено було перерву засідання Собору до вечора.

Тимчасом зібралася президія Собору, в якій брав участь і П. Коновод, і вирішила застосувати, при такому надзвичайному стані церковних справ, висвяту за прикладом перших віків християнства. На вечірньому засіданні Собору делегати погодилися з думкою президії без зайвих дискусій, сподіваючись, що майбутній Всесвітній Собор освятить цей чин Української Церкви. Але в гуртожитку делегатів багато хто не спав цілу ніч, обдумуючи й обговорюючи цей крок.

10-го жовтня було поставлено посеред Св. Софії раку з мощами Св. Макарія, а на неї було покладено два єпископських облачення. Вся церква була переповнена силою народу до краю. Натовп стояв навкруги Св. Софії і навіть на площі перед нею. Богослуження відправляли 36 священників, один протодіякон і чотири діякони. Коли два два священники, висвячувані на єпископів, стали на коліна біля Престолу і на їх голови було покладено Св. Євангелію, то всі присутні також стали на коліна і поклали свою праву руку на прве плече предстоящого. І так увесь молитовний натовп у церкві поєднався в суцільному надхненому пориванні. Була велична і радісна хвилина.

Після закінчення висвяти, весь натовп щиросердечно і радісно дякував Богові за даровану милість. Молебна відправлено було з надзвичайним духовним піднесенням.

До почуття радости приєднувалась турбота за майбітні іспитання, що їх можна було тоді вже передбачати для Української Церкви. Але вже в першій своїй короткій і змістовній промові єпископ Василь Липківський втсловив, зі сльозами на очах, свою надію на остаточну перемогу непохитної віри української людности, об'єднаної в свою автокефальну Православну Церкву.

Доповідь П. Коновода про цю знаменну подію робила на всіх слухачів хвилююче, незабутнє враження. Тому харківське організоване українське громадянство називало його, по справедливості, своїм першим благовісником.

Повертаючись до характеристики духовного обличчя П. Коновода, згадую, що насамперед всі відмічали його надзвичайну скромність і самозречення власних інтересів для громадського і церковного добра. Він ніколи не прагнув висунутися наперед, а покладені на нього обов'язки виконував дуже сумлінно. Він одмовився прийняти священницький сан, уважаючи себе недостойним його. Залишився в житті він одинокою людиною, бо присвятив себе справі відродження Української Нації і особливо її церкви. В цьому напрямі він був незломним проповідником, який не боявся жадних репресій, бо робив це за велінням своєї віри і сумління, свого серця, а не обрахунку. Він не дбав за власні вигоди, був безсребренником, ідеалістом. Громадянство часто підтримувало його в насущних потребах, з власного почину, примушуючи його приймати потрібну братерську допомогу. Але він завжди в таких випадках одмовлявся, червонів, ніяковів і намагався передати подарунок кому небудь іншому. Коли в 1922 році був голод, то парафіяни Миколаївського Собору в Харкові, підтримуючи своїх нужденних прихожан, допомагали також і П. Коноводу. Але він дбав в першу чергу про свою стару хвору тітку, вчительку, - сам же вважав за краще залишитися голодним. Одна жінка-благотворительниця, помітивши таку звичку П. Коново а, припрошува-

ла його підкріпитись принесеними йому харчами негайно:

- " З'їжте, Павло Захарович, зараз..."
  " Та ні, Одарко Іванівно, я з'їм потім..."
  " Ні, з'їжте зараз, щоб я була спокійна за Вас, що Ви не захворієте від голодування".

Його товариші по школі, вчителі, дуже високо цінили його. Він викладав, як справжній наставник, а не службовець. Діти дуже любили його, оточували, розпитували, бо відчували його людяність, хоч він ніколи нічого не казав про себе.

Він же пильно дбав про згуртовання молоді за заповітами Кирило-Методієвського Братства.

До того він був завжди спокійним, тихим і серйозним. Ніхто не бачив, щоб він сміявся або нервував. Поводився і промовляв він дуже просто, щиро і дружньо, без всякої фальши, фарисейства або удаваної елейности. Ніколи не вживав гострих висловів.

Зовнішньо був високого росту, чорнявий, з великими вдумчивими очима, чорними вусами.

Крім церковної діяльности і шкільної праці він був учасником харківської "Просвіти", що її большевики зліквідували були в році 1920.

У всіх, хто особисто знав П. Коновода, збереглася про нього світла невмируща пам'ять.

-- o. O oo --

ВІСТІ

Герсфельдскої Парафії Української Автокефальної Православної Церкви

На правах рукопису ч. 2

ЗМІСТ:

1. Некрольог ..... стор. 1.
2. Св. о. Леонід Попов: Слово в пам'ять Шевченка: ..... " 2
3. Парафіянин: Як проходили перевибори в парафії УАПЦ в Герсфельді " 4
4. С. Чалишев: Українське Різдво в Герсфельді 6
5. І. Гаратенко: Спогади з діячів УАПЦ: О. Павло Протопопов, пастир добрий 8
6. В. Лісковицький: Безобрядники 12

Видає: Парафіяльна Рада Герсфельдської Парафії Української Автокефальної Православної Церкви в Герсфельді

Герсфельд, 1947 р.

Н е к р о л ь о г .

З жалем сумом Парафіяльна Рада, Ревізійна Комісія і всі парафіяни і парафіянки Герсфельдської Парафії Української Автокефальної Православної Церкви сповіщають про передчасну смерть настоятеля Церкви Св. Володимира, священника о. Леоніда, що трапилася 17. квітня 1947 року під час перебування небіжчика в Ціренбесзі. Прах спочилого було перевезено заходами Герсфельдської парафії до Герсфельдської Церкви; опотім до церкви в Майнц-Кастелі, де було відправлено одпівання і поховано небіжчика о. Леоніда 19. квітня на православному цвінтарі в Вісбадені.

О. Леонід народився 23.березня 1905 р. на Поділлі. Закінчив Брацлавську гімназію, бувши вже сиротою, бо його батько, службовець, помер в 1910 р. На пятнадцятому році життя він залишився сам зі старою матір'ю, бо два його старші брати, повернувшись з фронту, пішли боронити волю України в Українську Армію, керовану Головним Отаманом блаженної памяти Симоном Петлюрою. Тому небіжчику доводилося заробляти собі з матір'ю на прожиття і вчитися разом. В 1923 р. його було заарештовано за те, що він одержав листа зза кордону від брата, який просив надіслати йому метрику, потрібну для одруження. У в'язниці небіжчик пробув тоді 3 місяці. Небіжчик з молодих років приймав діяльний уділ в громадській праці і в церковному українському житті, зо що його вдруге було заарештовано, як "петлюрівця", в 1925 р. і судовим вироком було приговорено до страти. Але друзі викупили його з в'язниці і він переїхав до великого міста, де працював робітником на трамвайному заводі. Як людину з достатньою освітою його вскорі було спрямовано для навчання в Інституті. Але на другому році навчання його "вичистили" з інституту, як "неблагонадійного". Тоді він повернувся на працю до заводу, як робітник, а потім працював в культурно-освітньому відділі цього заводу. В 1932 р. він одружився. Він хотів би працювати на релігійному полі, але це тоді було неможливо за певними обставинами. Лише 28. березня 1941 року він міг сподобитися бути рукоположеним в священничий сан архієпископом Ігорем. Виконання ієрейських обов'язків під час найтяжчих для Українського Народа років було тим хрестом, що його небіжчик ніс з великою вірою в Боже Милосердя і з любов'ю до свого багатостраждального Народа.

Настоятелем Церкви Св. Володимира в Герсфельді о. Леонід був з червня 1946 р. за призначенням від Єпископа Мстислава, правлячого Гроз-Гесенською епархією. Служба о. Леоніда в Герсфельдській парафії була взірцевою і дбання його за душі своєї пастви було достойне найвищої похвали. Він же був людиною скромною і найліпшою втіхою для нього була щира пошана і тепла любов до нього його парафіян.

Хай же вдячна пам'ять за нього буде віч ою в серцях тих, хто його знав. Мир праху його !

Парафіяльна Рада

Герсфельдської Парафії УАПЦ

Свящ. о. Леонід Попов.

С Л О В О
в пам'ять Т. Г. Шевченка. +/

" Ніхто більшої не має над ту,
як хто власне життя поклав би
за друзів своїх".

Іоан. XV,13.

В ім'я Отця, Сина і Святого Духа !

Сьогодні ми згадуємо про того, про котрого в пісні співається:

Зачинилось в Україні покутне віконце,-
Поховали під землею українське сонце.

Спи, Тарасе, тихо, тихо, поки Бог розбудить !
Твого слова на Вкраїні повік не забудуть.

Згадуємо ми в 86-річницю смерти одного з мучеників, нашонго багатостраждального Іова-Тараса, що божим надхненням став для нас Українським пророком.

Згадуємо одного з тих мужів, що словом своїм будив приспану ворогами Вкраїну нашу.

Згадуємо одного з найбільших велетнів нашого національного і християнського духа.

Згадуємо одного з тих, що пройшов тернистий шлях кріпацтва та бездушну муштру в москалях.

Згадуємо одного з тих неперевершених наших борців, що був жертвою продажі та торгівлі і змагався за право вільно жити, вільно дихати.

Шануємо пам'ять того страдальця, що мучився, терпів, але кликав нас не до зневаги, а до глибокої переконливої віри в Бога і в майбутнє відродження України:

" Встане Україна і розвіє тьму неволі,
Світ правди засвітить,
І помоляться на волі невольничі діти."

Де ж вона, тая Україна, яку так оспівував мученик Тарас ? Ген-ген ! Далеко за обрієм, як міраж-, а зараз одні згарища, руїни, цвинтарі розриті та могили високі, про які каже наш український пророк."Та що з того, що високі. Ніхто їх не знає, ніхто щиро не заплаче, ніхто не згадає, тільки вітер тихесенько повіє над ними, тільки роси росяться тихесенько сльозами дрібними їх умиють. Зійде сонце, погріє, - а онуки ? Їм байдуже ! Панам жито сіють." Багато їх, а хто скаже, де Гонти могила, мученика праведного, де похоронили ? Де Залізняка душа щира, де спочиває ? Тяжко, тяжко ! Кат панує, а їх не згадають."

Заклик за закликом вичитуємо у його пророчому "Кобзарі".
Кожен рядок"Кобзаря", кожний спогад нашої історії, кожна давня і свіжа могила кричить, взиває до нас, що не сміємо так жити. А ми й не чуємо цього розпачливого крику пророка Тараса. Не чуємо болю й

х/ Це слова було виголошене п.о. Леонідом Поповим 10.березня 1947 р. в Герсфельдській православній українській церкві св. Володимира підчас урочистої панахиди за душу раба Божого Тараса.

сучасного поета Хуторного:

" Лиш Ти, мій край, Україно моя,-
Стікла крівцею у потоки - ріки.
Оселі спалено, потоптано поля,
І нас постріляно - побито нас без ліку."
За що ж Україну розтоптано мою,
Кому і чим іде їм завинили ?
Що в цим крівавім і тяжкім бою
Ми здобули ? Руїни і могили...
Чому у країдани знова наш край закуто ?
Де справедливість ? Люди!.. Де ? О, де !
О, Боже наш, нехай Твій грім спаде
І розіб'є нам це нестерпне путо."

Не чуємо, бо засліплені ненавистю до брата, недовір'ям, зрадництвом. Шукаємо підлого, низького авторитету перед чужинцями засобами доносів, По сатнському радіємо наслідками своєї наклепницької роботи. Що ж топчемо - і кого ж ? Та брата ж свого ! Роздираємо і так вже розп'яту Україну своїми щодень новими особистими образами, особистими міркуваннями, міняємо погляди, ідеї. Топчемо святе слово "Україна". Хто ж ми, що не чуємо віщих слів пророка Тараса ? "Молю вас, благаю, обніміться брати мої..."

А ми могли б жити: " між людьми як люди". А пнемось до чужого, намагаємось свою культуру понизити, західню возвеличити. Чи намагаємось свої культурні надбання перекласти для Заходу ? Безперечно, на Заході є чому вчитись, але це не значить, що ми мусимо як вже кажуть відкинути побутовщину в драматургії, наприклад, Тобілевича, Кропивницького, Котляревського, як зауважують з їх "татарськими шароварами", а краще - Гольдоні, Мольєра і т.д. Цураємось свойого жупана та шукаємо - фрака.

Багаті ті в нас скарби, та не заходимось ще їх світу показати.

Вміймо ж жити, вміймо ж шанувати своє !

Вміймо духовно зі всією українською щирістю підноситись і до Небесного Царя !

Помолимось за вічний спокій душі спочилого раба Божого Тараса, вірного сина Українського Народу, яким своїм світлим розумом втілив в собі слова Євангелиста Іоанна, та життям своїм християнським перед народом своїм виконав заповіт євангельський, що "ніхто більшої любови не має над ту, як хто власне життя поклав би за друзів своїх". Амінь.

нннннннн
нннн

Парафіянин.

Як проходили перевибори Парафії Е. У. А. П. Церкви в таборі Герсфельд.

Перша Парафіяльна Рада Герсфельдської Парафії була обрана 23. грудня 1945 року, на засадах відродженої УАПЦеркви, 1921 року, та за статутом 1923 року, затвердженим Архієпископом Харківським та всієї Слобожанщини, Олександром Яреценком.

З самого початку своєї діяльности, парафіяльна Рада терпіла багато труднощів - через вибуття зі свого складу членів Ради та через відсутність постійного настоятеля церкви. Вище згадане, а також особливо складні умови життя в нашому таборі / де на протязі року відбулося 10 скрінінґів/, примушували парафію вкінці 1946 року декілька разів відкладати переобрання своєї Ради до сприятливішого часу. Нарешті 23. грудня 1946 року старе керівництво парафією склало звіт за свою річну працю та було обрано нове.

Раніш, ніж розповісти про те, як проходили ці перевибори, вважаю за потрібне зупинитися на цій підготовчій роботі, що була проведена, бо вона вирішує наслідки започаткованої справи. Треба було спочатку з'ясувати, хто належить до нашої парафії, Церква, як установа вічности, нікого не відкидає, але не може допустити, щоб порядкували в ній, напр., безбожники, які проведене над ними таїнство святого хрещення вважають забобонним керекитком, а церкву мають на меті використати в своїх власних інтересах. Настоятель церкви, о. Леонід Попов, ще в червні місяці 1946 року, об'явив реєстрацію всіх православних мешканців табору, хто бажає бути членом його парафії. Кожний, що його зареєстрував таким чином о. настоятель, - вважався членом парафії. Це не неодноразово об'являлось отцем настоятелем в церкві, а також вивішено було письмове оголошення в таборі.

На 22. грудня 1946 року записалось у священника 152 віруючих парафіян. Всі вони одержали в письмовій формі запрошення на перевибори Парафіяльної Ради з зазначенням порядку прані зібрання. В зв'язку з цим, що знайшлись віруючі, які з якихось причин не зареєструвалися до дня перевиборів, було як виняток продовжено реєстрацію і в день перевиборів. 23. грудня записалося ще 22 чоловіка, яких було теж запрошено на збори з наданням їм права участи в перевиборах. Все було зроблено так, аби ніхто з парафіян не був позбавлений права участи в виборах.

23. грудня о 7-ій год. вечора зібралися люди і був відслужений початок молебну з казанням настоятеля до віруючих. О 8-ій годині почалися збори вступним словом отця настоятеля, о. Леоніда Попова. Було обрано президію зборів в складі: о.настоятеля Леоніда Попова, проф. Дубровського В.В., п. Зінченка Ів.Ів. Головував проф. Дубровський В.В., секретарем був п. Зінченко Ів.Ів. Секретар подав довідку про стан реєстрації парафіян, а саме: а/ зареєстровано 152, б/ вибуло по скрінінґу 7, в/ відсутні на день перевиборів в таборі 10, г/ зареєстрвано в день перевиборів 22, разом 157. На зборах було присутніх 93 особи, або 59,2 % виборців. Тому збори ухвалили уважати себе за правомочні для переобрання Парафіяльної Ради і затвердили повістку дня: 1/ звіт Ради та Ревізійної Комісії, 2/ перевибори, 3/ поточні справи. Реґламент було прийнято такий: для звіту Ради

30 хвилин, Ревізійної Комісії 10 хвилин, для виступів до 1/ 5 хвилин, до 2/ 2 хвилини.

Відчитну доповідь за роботу парафіяльної Ради зробив Голова її, пан Задерий Ч. /доповідь надруковано в Ч.1 нашого часопису/, а за ревізійну комісію доповів секретар комісії пан Чалишев С. В останньому звіті було зазначено, що Ревізійна Комісія на протязі року провадила 4 рази ревізію, а саме: 23.3., 20.7., 7.10., та 20.12., себ то кожного квартала. Ніяких зловживань з боку Парафіяльної Ради не було, всі витрати виправдано певними документами, за рік було надходжень грошевих: 13.388 РМ, що пересічно на місяць складає 1117 РМ, ця сума складається з таких статей: 1/ пожертви молящих, 5441,87 РМ, - 39,2 % до підсумку надходжень, 2/ від продажу свічок 5529,10 РМ, - 39,8 %, 3/ проскомідні, 866,30 РМ, -6 % та 4/ цілеві пожертви - 568 РМ, то є 4,1 %. Витрат за рік було: 13.383,61 РМ, які складались: оплата причета 3.910,50 РМ, - 29,2 %, 2/ відрахування парафіяльному управлінню 1593,-РМ, - 11,9 %, 3/ придбання церковної утвари, книг та будова церкви 1568,60 РМ - 11,6 % 4/ приняття Єпископа та хору 1593,- РМ то є 11,9 %, 5/ оплата свічок 1156,45 РМ - 8,6 %, за рік було продано 4800 штук різних свічок, що підтверджується книжкою оборотів свічок та відповідними документами. Майно церкви складає цінність в 2983,- РМ.

Збори вислухавши доповіді Голови Ради та Секретаря Ревізійної Комісії, ухвалили: 1/ висловити Парафіяльній Раді та Ревізійній Комісії за віддану й безкорисну працю подяку, а рівно ж всім учасникам в побудові й обладнанні церкви, в організації церковної громади, церковного життя та хору, 2/ фінансовий звіт затвердити.

До другого питання про обрання Парафіяльної Ради та Ревізійної Комісії було приступлено після слова відомого громадського діяча в церковних справах п. Гаращенко Ів. От., який коротко, але змістовно виклав настанови щодо завдань та обов'язвік, що їх покладається на членів Ради та Ревізійної комісії. Вирішено було обрати Раду в складі 7 чоловік, а Ревізійну Комісію з 3 чоловік, при чому обрання провести таємним голосуванням. Для переведення голосування збори обрали рахівничу комісію з 3-х осіб: пп. Бульбенко Ф., Кость-Костенко От. та Клайнер Вас. Після усталення кандидатів до Парафіяльної Ради та Ревізійної Комісії, яких було виставлено та прийнято зборами, рахівнича комісія роздала всім виборчі бюлетені. Заповнені бюлетені було кожним виборцем вкинуто прилюдно в урну. Роздано було 81 бюлетень, а в скринці знайдено 79. 2 неподаних бюлетеня було ухвалено вважати, як такі, що належать тим, що утрималися від голосування.

До складу Парафіяльної Ради більшістю голосів було обрано: 1/ Барладяна М., 2/ Зінченка Ч., 3/ Собко С., 4/ Чалишева С., 5/ Гребенюка Ч., 6/ Опаренка А., 7/ Мельник М., 8/ Сокологорський Н. / останні два одержали однакову кількість голосів й тому було обох залічено до Парафіяльної Ради/. До Ревізійної Комісії було обрано: 1/ Доскоч Г., 2/ Тимченко С., та 3/ Клайнер В.

Після виборів було закінчено молебен, що був початий перед відкриттям зборів. Всі присутні були задоволені наслідком виборів, так і зразковою організованістю, з якою їх переведено. Так о 11 годині вечора було закінчено перевибори керівних органів парафії УАПЦеркви св. Володимира в Герсфельді.

З молитвою до Бога почали перевибори і з молитвою до нього закінчили їх. Дай, Боже, щоб праця нової Парафіяльної Ради була вгодна Богові та об'єднала всіх віруючих навколо нашої Церкви !

ЖЖЖЖЖЖЖ
ЖЖЖЖ

С. Чалишев.

Українське Різдво в Герсфельді.

23. грудня було обрано нову Парафіяльну Раду - лише вісім день і нема грудня, а там за тиждень і Різдвяні Свята - дуже обмаль часу, щоб сподіватись на щось грунтовне в переведенні Різдвяних Свят за такий обмежений термін.

Але нова Парафільна Рада поставила своїм завданням провести Різдвяні Свята по нашій парафії так, щоби всі вірні відчули насолоду від переведення Служб Божих й прикрас храму, воскресили в своїх душах й пам'яті наші славні релігійно-національні традиції. Завдання приємне й почесне. Як воно було проведено, про це розповімо нижче.

6. січня / 24 грудня ст.ст./ о год. 5-ій, 55 хвилин - церковний дзвін оповістив початок Свят-Вечора. Кожна родина, відчувши в дзвоні радісні хвилини народження Христа, хвилево була перенесена всім своїм релігійним почуттям в велич традиції й велику радість цього свята, як воно відзначалося під рідною стріхою в минулому на своїй Батьківщині. Після молитви вся родина сіла за стіл, застелений білою скатертиною та прикований різними стравами. Не був, безумовно це багатий Свят-Вечір, як колись на рідній землі, де обов'язковим було 12 різних страв, з купою пирогів, за якою міг сховатися господар. Було в кожній родині те, на що хто спромігся, або, як кажуть, що Бог послав; але невід'ємною традиційною стравою без винятку скрізь була кутя та узвар, що їх було виготовлено, за нашим проханням, таборовою їдальнею.

Майже в кожній хаті приємне враження складала оздоблена різними прикрасами красуня "ялинка", що відновлювала нашу традицію- мати в хаті ялинку, невід'ємну частину наших хат від Різдва до Водохреща. Для одинаків було влаштовано спільну кутю в їдальні, де зібралось біля 100 осіб. З коротким словем звернувся до присутніх наш п.о. Леонід і після молитви всі присутні потрапезували. Всі учасники відчули приємність тої невидимої теплоти, яка хвилево перенесла кожного до своєї рідної хати в свою країну - й приємний сум спогадів перемішувався зі святковою радістю. Родини вечеряли у себе по кімнатах і тут так само вражала ця теплота почуття, яка відбивалась в розмовах та в дотриманні наших старовинних звичаїв в цей Свят-Вечір. Старші люди залишали на столі вільний посуд для відсутніх родичів, за яких в наших умовах часто-густо невідомо, чи вони є на цим світі, чи нема. Сідаючи, обдували поруч місце, щоб не потурбувати рідної рідної й незримої присутньої душі. Дехто з молодших несподівано чи навмисно чихнув за кутею, але безумовно не був обдарований обдарований теличкою чи коником, але лише добрими побажаннями.

О 8 годині вечора знову задзвонили дзвони до церкви, відправлено велике повечір'я. Присутні в церкві дуже задоволені були співами церковного хору під керівництвом диригента п. Біляшевича.

Несподіванкою для більшости була наявність в церкві 1 1/2 метрової і 12 рогової звізди, яка освітлювалась електрикою й викликала у всіх добру оцінку праці майстра-художника, що її зробив.

На перший день о 10 годині ранку почалась служба Божа. Молитовний натовп наповнив невеличку церкву. На першому місці було поставлено 25 стільців для запрошених гостей-німців та американців. Де-хто з парафіян дуже скептично висловлювався з цього приводу - не вірячи в те, що хто-небудь з чужинців з'явиться до нас в гості.

Без чверті 10 біля брами було виставлено два чергових, які мали зустрічати гостей та провадити їх до церкви. В церкві зустрічав гостей голва Парафіяльної Ради, який вже знав кожного з них, бо він особисто відвідав їх, запрошуючи на наше свято.

Рівно о 10 годині почали приходити гості. Кожному з них було вручено програму й зміст служби, німцям в німецькій, а американцям в англійській мові. В 20 хвилин на 11 були присутні 11 німців на 16 запрошених та 6 осіб американців. Серед німців були здебільшого священики, крім того сестри церковних братств, представниця Червоного Хреста та чільні й почесні громадяни міста Герсфельд, а серед американців - місцева УНРРА на чолі з директрисою М-с Гронерт та представники центральної УНРРА.

По закінченні служби Божої парафіяльний хор, диригований п. Біляшевичем, проспівав " Святочний Концерт" з колядок, а саме: 1/"Добрий вечір Тобі, Пане Господарю !" / музика Стеценко/, 2/ "Ой, видить Бог" / музика Стеценко/, 3/ "На Йордані річці", / музика Стеценко/, 4/ "Нова радість стала", /музика Кошиця/ та 5/ "Бог Предвічний" - /музика Кошиця/

Перед початком концерту було подано кожному з гостей переклад цих колядок на їхній мові. Служба Божа була відслужене настоятелем п.о. Леонідом Поповим з великим піднесенням, а хор під диригуванням п. Ю. Біляшевича - співав, як ніколи. Задоволення віруючих було надзвичайне. Гості після концерту розглядали звізду, дякували за чудові співи Служби й колядок та за запрошення й прийняття. Дивувалися також тому, що в цих умовах ми могли так багато зробити. Віруючі відзначили своє задоволення зі співів, що їх було підготовано диригентом хору п. Біляшевичем подякою й подарунком на допомогу йому / бо він нині є виключений з ДП/, як громадську підтримку /775 РМ/. Ввечері першого дня Різдвяних Свят церковний хор зі звіздою, освітленою електрикою, прокольдував колядки по всіх коридорах приміщень, де мешкали таборяни.

Радісно було бачити те задоволення, з яким натовп людей по коридорах зустрічав різдвяну зірку та слухав приємних співів наших рідних колядок. В багатьох з присутніх на очах виступали сльози радости від переповнення почуттів та спогадів про всій рідний край, про чудові й дорогі серцю релігійно-національні традиції та своїх рідних, які там на рідній землі в "соціялістичному раю" напевно не мають можливостей так зустрічати й провести це дороге свято Різдва. Діти, які зроду не бачили зірки, були зачаровані нею й супроводжували колядників до самого кінця урочистости. Громадяни з охотою давали на колядку, хто що міг, - так було зібрано 925 РМ, та 3 шоколядки. Хор розподілив цю колядку так: 400 РМ - ЦПУЕ, 400 РМ на культ- та допомоговий фонд самого хору та 125 РМ на покриття коштів витрат на звізду.

На другий день Різдва церковний хор прийняв участь в таборовій вечері, виконавши колядки на сцені місцевого театру. Діти-колядники також відвідали українських таборян-парафіян зі співами подяки та прославлення Різдва-Христового.

Так закінчились Різдвяні дні на повну втіху святкуючих. На черзі свят, що за старовинними традиціями відносяться до циклу Різдвяних Свят, було свято Василія Великого та Водохреща.

На свято Василія Великого, крім служби Божої, що належить цьому дню, був відслужений новорічний молебен. Свято Водохреща обіймає два дні / свято освячення свячої води та 6 Йордан/, за наших умов не можна було провести на ріці, а через невідповідну погоду / дощ/ не вдалося зробити його на плацу табору.

Після освячення води пополудні, настоятель о. Леонід Попов з дяком та титарем церкви пройшли по кімнатах віруючих, співаючи тропар Водохреща, окроплюючи свяченою водою кімнати та накреслюючи скрізь хреста,

Ця стара традиція була зустрінута з боку віруючих з великою приємністю, кожний мешканець кімнати, не дивлячись на те, чи то був православний, чи греко-католик, запрошував, аби в нього побував священник. Треба відмітити, що під час Різдвяних Свят не відчувалось жадних непорозумінь поміж групами українців різного територіяльного походження, - навпаки, всі були завдоволені, об'єднуючись в старих традиціях, як українці. Чи в коляді зі звіздою, чи в зборі грошей диригенту - скрізь всі українці були дійсно братами й ставились дуже співчутливо один до одного. Не були забуті підчас свят й інші члени парафії, що лежали десь по лічницях: голова парафії надіслав їм від імені парафії листи-поздоровлення з Різдвяними Святами та Новим Роком, а хворі місцевого шпиталю були ним поздоровлені відвідуванням та роздачею просфор. Надіслано було також від парафіян поздоровлення єпископу Мстиславу та Митрополиту Полікарпу. Парафіяльна Рада ухвалила висловити подяку хорові та зокрема його диригенту п. Ю. Білашевичу за чудові співи, пану сотнику І. Вугріму за зроблену звізду, ст. сестрі п. Собко Софії за прикрасу церкви та всім членам парафії, які своєю участю допомогли в переведенню свят.

Громада - великий чоловік, та багацько може зробити, коли є згода та добра воля. Дай, Боже, щоб цих прикмет нам ніколи не бракувало.

31.I.46. р.
Герсфельд.

Парафіянин Семен Чалишев.

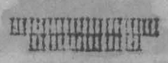

Іван Гарашенко.

Спогади за діячів Української Православної Автокефальної Церкви.-

2. Отець Павло Протопопов - пастир добрий.

На заклик Всеукраїнської Православної Церковної Ради повесні 1920 р. про відродження Української Церкви організоване українське громадянство в Харкові відгукнулося одразу. Але тяжко було починати в цьому зросійщеному місті це діло, тому що серед міського священства цілком ще панував московський синодальний дух, а й серед вірних було ще небагато людей з достатньою українською національною свідомістю. Лише один на весь Харків о. Іван Філевський, протоієрей і магістер богословія визнавав себе українцем !

Але вже в Пилиповку 1919 р. на батьківських зборах Української Гімназії ім. Б. Грінченка було обрано Церковний Комітет, що пізніше перетворився на Парафіяльну Раду Миколаївського Собору в Харкові. До складу цього Церковного Комітету увійшли: П.З. Коновод, І.І. Куліничь, В. Верещага, Г.М. Люшнеко і Ів. Гарашенко. Незабаром було організовано "п'ятидесятку", тоб-то церковну громаду з 50-х осіб, що за совєтським законом мала право клопотатися про надання їй в користування церкви / всі церкви тоді було вже націоналізовано

Совєтами/. Українську церковну справу в Харкові підтримали кооперативні діячі - В.І. Лещенко, Б.П. Щербаненко, П.І. Лебеденко, А.М. Дражевський, С.К. Кривецький, які й порушили перед "відділом культів" Совєтів клопотання про надання українській парафії одного з трьох соборів- Благовіщенського, Успенського або Михайлівського. Одержати використування церкву для української парафії було дуже тяжко, бо в відділі культів тоді сиділи здебільшого московські попи-розстриги, що зріклися християнської віри й пішли на послуги ЧК і Совєтів. Дуже допоміг справі здобуття церкви для української парафії Демид Влащенко, робітник Паротягобудівельного заводу, учасник повстання в 1905 р. на панцернику "Потьомкін", бо він своїм пролетарським походженням і станом, згаданою участю в революційному русі та особистою переконаною наполегливістю проламував всі ворожі перешкоди в " відділі культів" і в інших совєтських органах. Лише в листопаді 1921 р. нарешті було приобіцяно українській парафії надати їй Благовіщенський собор. Та через протидію московсько-синодальних тіл з Благовіщенського собору, що всіми способами намагалися перешкодити справі, одержання українцями окремої церкви, фактична передача вже не цього, а Миколаївського собору українській парафії відбулася лише 17. березня 1922 року.

Не менш складною справою було діло підшукання гідного кандидата на настоятеля першої української церкви в Харкові - Миколаївського собору. За відсутністю свого кліра, українська парафія примушена була запросиьи на першу Богослужбу в Миколаївському соборі українською мовою українських духівників з Лубень: Архієпископа Олександра Ярещенка, священника о. Леонтія Юцакова і протодіякона, що охоче погодилися приїхати і служити службу Божу на відкритті першої української церкви в тодішній столиці Підсовєтської України. Хто був на тій першій всенрщній, той ніколи не забуде надзвичайного враження всіх присутніх від перше почутого Богослужіння рідною українською мовою. Радість вщерть переповнювала всіх молящихся. Літургія наступного дня була надзвичайним святом і уважалася подією історичного значіння для Слобожанщини. Душенадхненно співав і хор підготований для богослужбових співів українською мовою п. Кондратенком, залізничним службовцем.

Не маючи у Харкові священника, що погодився б бути настоятелем української церкви, Парафіяльна Рада просила бути ним о. Леонтія Юцакова, але на те не міг погодитися Архієпископ Олександер, бо о. Леонтій був уже настоятелем Лубенського катедрального собору і не міг залишити це своє важливе діло. В наступну неділю 25. березня 1922 р: в Миколаївському соборі знова служив о. Леонтій, приїхавши для того з Лубень. Між тим порадили запросити з Вовчої священника, о. Павла Протопопова. Він приїхав і служив в Миколаївському соборі на Проводах Великодня. Це була людина 48 років, світловолоса, середнього зросту, без борди, тільки з вусами. Його дуже приємний тенор і ласкава, скромна поведінка, складали у всіх надзвичайно добре враження. Виявилося, що він священнослужив у Вовчій 16 років, але тамошню церкву Совєтська влада закрила і він примушений був далій провадити Богослужби в приватному мешканні. Місцева влада його переслідувала усякими способами, зокрема штрафами, але парафіяльна громада захищала його від лихої долі і завсіди підтримувала морально і матеріяльно.

Коли о. Павлу Протопопову запропонували перейти до Миколаївського собору в Харкові, то він рішуче відмовлявся з багатьох причин.

Найголовнішою з них, на його думку було те, що він уважав себе зовсім нездатним і недостойним обслуговувати таку велику і поважну українську громаду, як харківська. Але досить було того, що громада почула, як він правив службу Божу - всенощну і літургію на Трійцю 1922 р., щоб вона рішуче висловилася за те, щоб не отпускати о. Павла від себе і ублагати його, щоб він згодився переїхати на постійне до Харкова.

Парафіяльна громада серцем відчувала в тоні виголошуваних о. Павлом молитов, ектеній, благословінь і казань його високу духовість і глибоку віру в Бога, його милосердя і чоловіколюбство. Спосіб служіння о. Павла додав віруючим надзвичайне релігійне піднесення. До того ж парафіяни довідалися, що особисте життя о. Павла склалося дуже тяжко, хоч він і не ремствував на це. Він овдовів, коли дружина його загинула підчас одної "революційної" розправи оскаженілого, розагітованого більшовиками натовпу. Його дві доньки й сестра були примушені працювати в колхозі, де їм всяко допікали й докоряли за те, що о. Павло не зрікся свого сану. Таке катування його рідних звироднілими бузувірами дуже огірчувало о. Павла, але він вболівав разом з тим і за весь страждаючий Український Нарід. До того додавалися й його особисті страждання: він хворів на туберкульозу горла від чого й помер в 1927 р.

Він був надзвичайно працьовитий для громадської користі і невпинно дбав про церкву, перекладав Богослужби, переписував релігійні книжки, яких бракувало, організував церковний хор, дбав про загальні співи всіх вірних і т. ін. -, все було для нього органічною потребою його душі, все це він робив з повною щирістю, без всякої підроблености, правдиво і сердечно.

Розмови з парафіянами він провадив і поради їм давав в таких простих звичайних словах, наврдив для пояснення своєї думки такі повсякденні життєві приклади, що те зпочатку дивувало декого з співбесідників, - але потім всі зрозуміли великий зміст і щирість тієї зовнішньої простоти. Через те він став справжнім пастирем душ вірних своєї парафії.

Його седмиця служіння була безперервною молитвою: молебни, акафісти, панахіди. Всі знали, що хто хоче від всього серця помолитися, то може це зробити тільки з отцем Павлом, хоч до ніякої пишноти в провадженні Богослужіння він не прагнув, але те, що вона відбувалася во істину зі страхом Божим і доповнювалася пастирським словом утіхи, - це найдужче притягало вірних до церкви. Говіючих у о. Павла завжди було дуже багато і напередодні дня святого причастя він сповідав аж до глибокої ночі.

О. Павло бів безсрібреником. Він ніколи не накопичував у себе грошей, хоч крім утримування від Парафіяльної Ради, йому вірні давали щедрі внески на добрі діла. Отець Павло завжди находив, де і кому треба допомогти цими коштами: сиротам, хворим, немічним і на інші праведні цілі. Про таке доброчинство о. Павла знали всі парафіяни і тому ніколи не розпитували його, на що саме він витратив одержані пожертви. Він ніколи не пив і не курив. На врочистих трапезах він не промовляв; на запрошування гостинних господарів він завжди чемно дякував і утримувався від зайвини. Коли на прощання йому давали який-небудь дарунок з подарунком - він ніколи не заносив його додому а відразу відносив до тих, хто цього, на його думку, потребував. А таких в ті часи було багато, бо через революційні обставини де-хто з парафіян інтелігеньів був позбавлений заробітку і взагалі права праці і тому гірко бідував. Ось про таких людей завжди пам'ятав

о. Павло, обмежуючи для мети доброчинства свої власні потреби.

Самовіддано виконуючи своє служіння, о. Павло завжди тримався спокійно, не зневірюючися в найтяжчі хвилини іспитів [illegible] сти душ. Ніхто ніколи не бачив також, щоб він сміявся, бо в житті [illegible]ну він вбачав жертву для друзів своїх, а не розвагу чи втіхи.

ЧК,-ГПУ не раз викликало до себе на допити о. Павла. Всякий такий виклик аж надто хвилював всю парафію. Кожного разу його супроводжували до катівні ЧК - ГПУ душ 20 вірних, жінок і чоловіків, що потім на дворі терпляче вичікували наслідків цього виклику. Часто взимку або восени " слідчі" ЧК-ГПУ так витримували о. Павла без всякої очевидної, слушної причини, від ранку до пізної ночі, в холодному і вогкому льосі, голодного, з явною метою поситити його хворобу і скорше довести його до могили. Парафіяни про це догадувалися і тому почали носити з собою харчі і коли о. Павла довго не випускали, то дбали, щоб йому передати що небудь істівне " підмазавши" для цього вартових. Коли о. Павла випускали пізно вночі, то очікуючі його парафіяни одводили його до найближчої кватири кого-небудь з громадян, де обогрівали і підкріпляли о. Павла всім потрібним. Треба зауважити, що ЧК-ГПУ дуже пильно стежтло і за всіми взагалі парафіянами Миколаївського собору, вважаючи, що ця церковна громада то є найнебезпечніша для комуністів організація, що її треба за всяку ціну розвалити. Парафія-ж боролася за своє існування з кріпкою вірою в ласку Божу. Коли у Великий Піст 1926 року советською владою було замкнуто Миколаївський собор, з 20. березня до 13. квітня, то величезна маса людей зібралася у підвалі собору і там під проводом о. Павла співала молитви, як то робили в Катакомбах Риму древні християни. Чи не найщирішою й найгарячішою тоді була наша молитва.

Підчас всіх цих іспитів твердости, духа і віри о. Павло залишився твердим і чистим як перед людьми, так і перед Богом. Він не побоявся нікого і нічого. Його не злякали ніяки загрози сильних світу цього. Ні хвороба, ні злидні не спинили його на шляху віри й правди. Так само скромно і тихо, як він прийшов до Миколаївського собору,- так само скромно і самовіддано працював він п'ять років для Господа і свого народу, - так само тихо, без осуду, або будь якого ремства він помер на весні 1927 року.

Поховання о. Павла Протопопова було мабуть єдиною по всенародній його брочстості подією цього роду за все існування Харкова. Кватира його була на Плеханівській вулиці в 6 км від собору. І ось, щоб віддати йому останнє пращання - провести його від дому до собору, а потім від собору до кирило-методіївського цвинтаря, - зібрався натовп в 5 - 6 тисяч люду. Похоронна процесія розтягнулася на 2 і пів км. По вулицях, де рухалася процесія, все зупинилося: трамваї, авта, візники. На таку надзвичану прихильність української людности до своєї Української Автокефальної Православної Церкви і до її правдивого служителя о. Павла - звернула розуміється свою невсипущу увагу большевицька влада і навалилася після цього всією своєю силою на парафію Миколаївського собру.

Сиротою залишилася після о. Павла харківська українська церковна громада. Скоро після того Миколаївську парафію ГПУ розтерзало, розшматувало, по тюрмах і по концтаборах Сибіру, Соловках, Казахстані, Колимі і т. ін. Найбільше ж було просто замордовано до смерті в катівнях ГПУ.

Велика душа твоя - отче Павле ! Твоя глибока і гаряча віра в Господа Бога давала силу багатьом з нас, немічних у вірі людей ! Лишився Ти разом з нами і вчив нас, як треба молитися ! Своїм тихим скромним і вічно робочим життям був прикладом для багатьох із нас.

Вічна Тобі пам'ять, праведний Отче !

11.3.1947, на Чужині.

В. Лісковицький.

БЕЗОБРІЗНИКИ.

При зустрічі західнього і східнього українських світів всім впадає в очі, що східня молодь в масі своїй безрелігійна, принаймні в сенсі звичайних зовнішніх вилвив релігійности. Вона ніколи не молиться, тому що не знає молитов. Вона не уявляє "Священної історії Ветхого і Нового Заповіту", тому що її не навчили цьому ні в школі, ні вдома, а смотужки прочитати Євангелію було також неможливим, бо церковні книжки було заборонено, наново їх не друкувалося, а в великих бібліотеках богословських книжок не видавалося читачам. Вона не уявляє собі зовсім православних богослужень, бо не було церкви і священників для їх відправи. Вона в переважній своїй частині, особливо молодшій, неохрещена, до того ж народжена від цивільних / не церковних/ шлюбів. Вона не вміє навіть хреститися. Отже, одразу стає ясним, що вона не має нічого спільного з християнством, ні з релігійністю, а може й моральністю взагалі. Для ортодоксального православного чи грекокатолика такий стан здається гіршим за поганство, бо останнє все ж таки дає людині які небудь релігійні уяви і обрядові форми. А тут просто нічого: провалля, пустота, незрозуміла темрява. Але це не заважає східній українській молоді бути освіченою, діяльною, обдарованою, товариською, патріотичною, людяною не менш, ніж їх західні брати.

В пресі цивільній і церковній, в промовах і проповідях пан-отців, в лекціях вчених і приватних балачках чути мотиви засудження цієї східньої української молоді, жалкування за неї, в ліпшому разі - намагання рятувати її добрими порадами. Де-хто, навпаки, починає виступати словесно і письмово превозношенням чеснот східньо-української молоді. Ті самі "революційно-пролетарські" риси її, що здаються західнякам від'ємними, змальовуються апологетами великоукраїнської молоді, як прогресивне явище, якого не можуть як слід оцінити відсталі, насичені буржуазними забобонами, західні люди. Внутрішньонаціональна суперечка загрожує стати нерозв'язаною, доки недосягнутим буде хоч найменше взаємне розуміння - бо легко сказати, що всі ми соборники, однакові українці, але тяжче є узгіднити світосприймання українця, вихованого під совітами, і українця, зрослого під Польщею, Угорщиною, тощо. А від цього узгодження залежить багато, все залежить.

Торкаючись в даній статті особливостей світосприймання сучасного великоукраїнця, почнемо спочатку від фактів, після яких і вся справа буде яснішою. Безрелігійними ставали на Україні багато людей, ще перед совєтами. Причиною тому був стихійний, революційний, патріотичний протест свідомішої частини населення проти пригноблюючої реакції російського синодального цареславства. Для вільномислячого українського громадянина початку XX ст., незалежно від його вужчих політичних переконань, ставало органічно ясним, що прагнення соціяльного і національного визволення несумісне зі сповіданням казенного православія. В очах освіченої людини священник уявлявся мракобісом і співробітником царської охранки, церковні відправи - заскорілим бузувірством. Інтелігенція, революційна, навіть ліберальна, намагалася просвітити простий нарід - і відтягнути його від церкви до школи, просвіти, народнього університету, театру, книжки. Майже всі питомці духовних семінарій в Україні виходили з них переконаними безвірниками. Єпископат і священство, обернене на царських чиновників, уявляло собою і своїм життям найкращу аргументацію проти такої віри і такої церкви. Щирий дух людський не зносив насильства над ним, формалістичної облуди і окозамилювання. Цареславна

церква служила не народу, а владі, не душі, а тілу, молитви її обернулися на шаманські заклинання і містерійні священні обряди втратили свою надхненість, а зробилися блюзнірськими лицемірствами, надто грубі протодіякони, оперові хори, пудові свічки, товсті ризи, відгодовані напарфумені вірноподдані єпископи, рабсько-керикотичне священство і проч., і проч./.

Дух живий відлетів від цієї церкви і те, що здавалося вічним, всесильним, повсюдним, непорушним, розлетілося після 1917 р., як попіл імперії. Здавалося незрозумілим, чому така міцна підпора російського самодержавства, як сінодальна православна церква, яка мала численні вишколені кадри, стоміліонову паству, величезні багацтва, колосальний інструмент впливу, не могла врятувати самодержавство в його критичну хвилину, а сама розсипалася організаційно і не могла навіть протиставитися хоч би морально-ідейно рухові безвірництва, атеїзму.

Але чи визначало зречення народу, в даному разі українського, від сінодальної церкви те саме, що зречення віри і релігії взагалі ? Для формального релігійного росіянина страта обрядових аксесуарів, можливо, визначає стан безрелігійности. Ось зовсім інше визначало це для містичної душі великоукраїнця.

Добре відома мені українка-слобожанка, сімдесятрічна пані А.Г., була безобрядовою ще перед 1917 роком. В хаті у неї не було ікони, вона не молилася і не ходила до церкви. Її сини, що брали участь в революційно-визвольному русі, побували в царських тюрмах і каторгах. Природньо, що мати їх співчувала їм і поділяла їх антисамодержавні і антицерковні думки. Проте, вона зберігала в собі непорушно всі християнські якости, властиві українцеві. Вона допомагала з останнього свого достатку нужденним і бідним, хоч і сама жила вбого; вона нікого ніколи не засуджувала; вона не згадувала кривд і неприємностей, що їй було вчинено; вона втішала сумуючих; вона брала на виховання чужих дітей; вона не казала людям неправди... Коли одного разу також добре відомий мені, шостидесятилітній професор Ф., щорохристиянська побожна людина, зайшовши до хати згаданої пані А.Г., здивовано спитав її, чому у неї нема образів і невже вона, жінка старшого віку, є невіруюча, - вона почала розмовляти з шановним професором на тему віри і безвірства. На той час я залишив їх і не був присутній при цій їх розмові. Але, ввечорі я спитав цікаво професора Ф., на чому кінчилася їх суперечка. Професор з просвітленим, щирим лицем сказав мені щиро і з виразом глибокої поваги до співбесідниці:

- І цілком завдоволений розмовою, цілком ..."

Очевидно було, що професор Ф., знайшов у п. А.Г. християнське світосприймання і поводження, якого він в ній не сподівався зустрінути, не побачивши в куті образів.

Ось подібне точилося і на селі. Коли сінодальна церква впала і священики почасти з власного безвірства, а почасти під утиском большевицької адміністрації поскидали з себе ряси, позрікалися сану і порозбігалися зі своїх парафій і церкви позоставалися замкненими і пустими, - старі селяни і молодь почали самі шукати собі духовної втіхи в читанні св. Письма і в релігійних співах. Від припятсько-десенського Полісся до Отегів Донбасу поширився самодіяльний евангельський рух. Збиралися вночі довірочно, невеликими гуртками в окремій хаті, слухали сторіковське повільне читання Євангелія, співали молитов старих і новоскладених самими, гомоніли про пришестя антихриста і страшний суд. Замісць спустошілих, заборонених церков, копали біля Чернігова печерні храми і правили там, цілком незримо для ЧК-ГПУ служби Божі, з 1919 аж до 1925 р. включно. Становили стотисячним натовпом хрести в Мосабатовій долині на Поділлі. Відвідували свою Українську Автокефальну Православну Церкву, яка нічого спільного не мала і не матиме з померлою петербурзько-московською, сінодальною. Молилися

з вірою на чудом оновлені золоті куполи Софійського Собору. Відправляли богослуження у своїх церквах щирими заходами патріотичних парафіяльних громад. Гинули за свою віру, розстрілювані в льохах ГПУ і катовані сотнями тисяч в концентраційних таборах за полярним колом.

Таким було старше великоукраїнське покоління, яке зреклося синодальної церкви і зробилося почасти безобрядовим.

Великоукраїнська молодь / за винятком колонізаційної, прийшлої російської молоді міст/, пішла не московськими шляхами, а по дорозі батьків своїх. В той час, як у комсомолії зречення старої церкви обернулося на нову чорну віру у владу зла і насильства над світом і у служінні цим силам, великоукраїнська молодь зберігала своє національне релігійно-моральне єство, хоч і ставши безобрядовою.

Десятирічна дівчинка Наталка приносила в своїй пам'яті додому зі своєї школи в Москві вселу частушку з блюзнірськими куплетами, напр.: / Прим.: Не вважаємо за можливе друкувати цей куплет з огляду на його надзвичайно богохульство. Ред./

Такого не чути було по школах України, бодай сільських, бодай таких, в яких антирелігійне виховання особливо протеґувалося. Це тому, що натурі навіть безобрядового українця гидко не тільки складати, але й співати такі сороміцькі й кощунські вірші.

Під напулом офіційної пропагованого безвірництва в душах української молоді зберігається свіже коріння містичної віри, яке не потребує жадних обрядів для свого виявлення. Двадцятирічний юнак -випускник з 10-ої кляси сільської середньої школи, зі свіжим розумом, староста кляси, три роки вже комсомолець, Г., довірочно визнається своєму учителю / позапартійному/, що він, юнак, є впевнений в пророцтвах Біблії, хоч він ніколи сам її не читав, і навіть не бачив і що він більше вірить старому дідові, який цю книжку сам читав колись і переказує її тепер з пам'яти, ніж усім навчанням і комуністичним антирелігійним доктринам. Це було повесні 1940 року. Отже над цим юнаком не тяжили ніякі традиції і звички передреволюційного минулого, він був цілковитим вихованцем новітнього підсовіцького часу. Але жива душа українця залишилася рівною своїм споконвічним етнопсихологічним рисам.

Шукаючи форму виляву свого релігійного почуття, безобрядова великоукраїнська молодь застосувала спосіб молитовної кореспонденції. Траплялося, що хто-небудь з небільшевізованих громадян або громадянок одержував по пошті анонімного листа, в якому була неканонічна, саморобна молитва про покання, терпіння, віру і врятування людства від сатани. До цього додавалася приписка з проханням переписати цю молитву 10-20-30 разів і розіслати своїм друзям і знайомим. Пам'ятаю 17-ти річну сільську дівчину Л., канцеляристку сільської школи, яку спіймав на такому "контрреволюційному" ділі надстлання молитовних листів директор цієї школи, комуніст Ск-ід. Цю дівчинку негайно заарештувало районове НКВД. Спокійно, без жадного хвилювання або сліз вона пішла на свій хресний шлях - пятирічну каторгу.

Моральні підвалини безобрядової великоукраїнської молоді також залишилися неушкодженими, як і релігійні джерела в їх душах. Молодий учитель, комуніст Ш., для власної втіхи звів ученицю 9-ої кляси З.Л. В большевицькому кодексі не вбачається ніякого злочину в такому ділі. Але дівчина надто тяжко переживала своє фальшиве положення. Батько її також протестував і загрожував розправою з баламутом власними засобами. Тоді районова народосвіта визнала за краще пересести гвалтівника-педагога Ш. в іншу школу. Зовнішньо все ніби заспокоїлося, але З.Л. затаїла в серці незагоєний біль, що було видно в її завжди засмучених очах, стриманому висловлюванні, прихованій поведінці. Вчилася вона, після закінчення періоду депресії, бездоганно, як і раніше, і кінчила 10-ту клясу з атестатом відмінниці. Одного разу розмовляючи

з нею на різні теми життя, я сказав їй щиро і дружньо, бажаючи її підбадьорити: - Щоб бути щасливим, ніколи не треба жалкувати за минуле.- Вона стрепенулася: - правда, відповіла вона -, зрозумівши, що я її розумію, мовчу, хоч все знаю, не засуджую, а співчуваю. Отже, вона зберігла чистоту душі, серед більшовицького злого морального бруду.

Ця сама З.Л. мала природне українське чуття справедливости і мужність обстоювати покривджених. Коли директор школи, комуніст С. на шкільних зборах картав немилого йому учня 10 кл. О.Г. за всякі вигадані не оміки, а насправді з причини опозиційної, антибольшевицької настановленості цього хлопця, що мав мужність не бути комсомольцем, - всі підбольшевичники підтакували всемогутньому своїому директорові. Єдина З.Л., учениця, комсомолка, безобрядниця, мала мужність вистати проти комінуста-директора і проти всіх, сказавши до зібрання юнаків, дітей і вчителів:

- За що ви всі лаєте Г-а ? Це все неправда ! Він учиться задовільно і нічого того не зробив, про що ви кажете.

Щире слово правди прорізало, як блискавка, темряву брехні і ненависти. Цькування від того дня припинилося, але директор С. ніколи не міг простити українській безобрядній дівчині цього несподіваного протесту.

Надзвичайну пошану до української старовини, в тім числі і до церковної, я бачив в той час в юнакові з одного Волинського села, Павлі Ж., який після скінчення середньої школи вступив за власною охотою на працю до музею, де віддавав весь свій вільний час вивченню церковних стародруків, архівних рукописів релігійно-морального змісту, старовинного іконописання, тощо. Задля цієї милої його душі праці він занедбував розваги, властиві порі юности: він не мав часу залицятися до дівчат, хоч сам був красунь у квіті молодости. Він не пив і не курив; він не гуляв у компанії зі сверсниками. Але хто міг би сказати, що він є релігійний, спостерігаючи, що він не молиться, хоч молитви йому відомі з музених стародруків; що він кохається в речах церковної старовини з інтересом українського патріота, а не пієтетом віруючої людини ?

В той час, як багато освіченого громадянства старшого віку давно забуло Сковороду - він цілував його твори напам'ять. В той час, як більшість трудящих не могла б напевно сказати, хто такий був Петро Могила і коли він жив, - безвірник-юнак Ж. знав досконало всі особливості навіть требника Петра Могили.

З неменшою досконалістю, ніж большевицьку пропагандивну політлітературу, він знав зміст Євангелій і Апостольських Діянь і послань, але над доктринами політграмоти він жартував з усією щирістю незлобного українського гумору, а до біблійної мудрости ставився з явною неповагою. Твори Іоанікія Галятовського подобалися йому значно більше, ніж твори Горького. Він питував по пам'яти старі українські літописи, які здавалися йому важливішими за літописи марксизму-ленінізму. В той час, як московська комсомолія захлистувалася віршами Єсеніна або Маяковського, український юнак Ж. вивчав текст "Кобзаря" Т. Шевченка з усіма старими і новими примітками. В той час, як більшовики просвіщали робітничо-селянську молодь рекордами битви гумового м'яча ногами, руками і головами, Павло Ж. пройшов пішки 350 км. вздовж забутої навіть істориками "Української Лінії" від Дніпра до Дністра, обстаживши всю її, закресливши і зафотографувавши. В той час, як багато старих бахівців-мистців з будь-якого боку залізли на плятформу "пролетарського мистецтва", П. Ж. вивч-в особливости старовинної української гра іки і каліграфії.

творчість занедбаного сучасниками і нащадками українського маляра Мартиновича і безцінні скарби позаписуваних останнім "Устинських книжок" - релігійно-словесного запоріжського епосу. Нарешті, в 19-5 р. Павло М., цей високоморальний український безобрядовець, був засланий органами НКВД на каторжні праці.

Такі приклади, що стоять нам в пам'яті, наче живі, перед очима, можна б було продовжувати до безконечности. Але в цьому нема потреби, бо і те, що вже згадано вище, доводить, що не є праві ті, що картають великоукраїнську молодь, як атеїстичну, плутаючи безобрядовість з безвірництвом, але що не є праві і ті, що навпаки, хочуть піднести на щит прояви у молоді українського націонал-комунізму, які є гібридним породженням від сполуки природнього чуття українського патріотизму з накиненим примусово і ззовні ідеями інтернаціонального большевизму. Те, що для росія ина є добре, для українця - смерть. Правдивим шляхом певної оцінки нашої великоукраїнської молоді і дальшого наставлення її на вірну путь є лише відшукання в серці безсмертних джерел української національної моралі, віри і світосприймання, і розвиток цих джерел. Лише з них поллється та жива вода, що омиє порохпорох наших блукань по безводній темній пустелі, зміцнить наші болячки і дасть силу розцвісти пупянкам нашої національної віри і державности.

x

x x